د سلام نړیوال علمي ژورنال
Salam International Academic Journal
Journal Homepage: https://journal.salam.edu.af
لسم کال، شمیره ۱۷، پسرلی، کال ۱۴۰۴هـ ش

په بهرنيو هېوادونو کې افغان کډوال او پر هېواد يې سياسي او امنيتي اغېزې

Afghan Refugees in Foreign Countries and Their Political and Security Impacts on Afghanistan

ډاکتر مصباح الله عبدالباقي[1]، فتيح الله احدی[2] او عطاءالحق انس[3]

DOI: 10.64104/v10.Issue.17.n6.2025

ISSN: 3078-9575 (Print)
ISSN: 3078-9583 (Online)
تاریخ نشر: ۱۴۰۴/۰۵/۰۸
تعداد صفحات: ۲۱
از صفحه ۹۲ تا ۱۱۲

د څېړنې لنډيز

په بهرنيو هېوادونو کې زيات شمېر افغان کډوال ژوند کوي، چې د بېلابېلو لاملونو له امله کډوالۍ ته اړ شوي دي، خو بنسټيزه پوښتنه دا ده چې دا افغان کډوال چې په بهرنيو هېوادونو کې شتون لري په افغانستان باندې څه سياسي او امنيتي اغېزې لري؟ همدا موضوع په دې څېړنه کې څېړل شوې ده، د څېړنې ميتود تاريخي يا استردادي دی، دا د سياسي او ټولنيزو موضوعاتو د څېړلو لپاره يو مهم او مناسب ميتود دی، د څېړنې پايلې په ګوته کوي چې لکه څرنګه چې په تېر تاريخ کې په بهرنيو هېوادونو کې د افغانو کډوالو شتون پر هېواد زياتې اغېزې درلودې همدا راز به يې په اوسنيو شرايطو کې هم ولري، له دې اغېزو څخه ډېرې مهمې اغېزې سياسي او امنيتي اغېزې دي، دا اغېزې يو څه مثبت اړخونه هم لري خو منفي اړخونه يې غالب دي، په پای کې په دې ټينګار شوی چې د کډوالۍ دا پديده د هېواد لپاره يوه منفي پديده ده نو لازمه ده چې بايد هواره کړی شي او د هوارولو تر ټولو بنسټيزه لار يې دا ده چې د کډوالۍ هر ډول لاملونه له منځه يوړل شي.

بنسټيز کلمات: افغان کډوال، سياسي اغېزې، امنيتي اغېزې، اجباري راستنول، سياسي فعاليتونه، نظامي فعاليتونه.

---

[1] د شرعياتو پوهنځي استاد او د سلام پوهنتون رئيس، 0771694474، Misbah.abdulbaqi@gmail.com
[2] د حقوقو او سياسی علومو پوهنځی، سلام پوهنتون، کابل. 5750 170 79 93+. Fetehullah.ahady2020@gmail.com
[3] د حقوقو او سياسی علومو پوهنځی، سلام پوهنتون، کابل. 0784361717. Ataulaqanas333@gmail.com

استفاده از مقالات مجله با ذکر نام و مصدر مجاز می باشد
The use of the journal's articles is permitted provided that the author's name and the source are properly cited.

سریزه

الحمد لله رب العلمين والصلاة والسلام على سيد الأنبياء والمرسلين، و على آله وأصحابه أجمعين و بعد.

کډوالي زموږ د هېواد يوه داسې ستونزه ده چې په معاصر تاريخ کې شايد کوم بل هېواد داسې نه وي چې د دومره اوږدې مودې لپاره دې د کډوالۍ د ستونزې سره لاس او ګرېوان پاتې شوي وي لکه زموږ هېواد او هېوادوال چې ترې کړېدلي دي او لا هم ترې کړېږي، زموږ د هېواد زيات وګړي د کډوالۍ په حالت کې له دنيا څخه ولاړل، نور هېوادوال مو د کډوالۍ په حالت کې وزېږېدل، په کډوالۍ کې د ژوند زيات مراحل تېر کړل او اوس هم د کډوالۍ په حالت کې ژوند کوي، د کډوالۍ دا قضيه بايد له بېلابېلو اړخونو وڅېړل شي، ځکه په تېره نيمه پېړۍ کې چې څومره سترې اغېزې کډوالۍ زموږ پر هېواد او ملت پرې ايښې دي شايد کومه بله پديده دومره اغېزناکه نه وي پاتې شوې، له همدې امله زه هم د دې قضيې يوه اړخ غواړم په دې مقاله کې وڅېړم.

د مسألې طرحه

د هېواد څخه بهرنيو هېوادونو ته د افغانانو تلل او کډه کول زموږ په ټولنه او هېواد زياتې اغېزې لري، دا اغېزې د ژوند په بېلابېلو اړخونو پرېوتي او تر اوسه هم ادامه لري، په دې کې زموږ په هېواد اقتصادي مثبتې او منفي اغېزې شته دی، په ټولنيز او کلتوري ډګر کې اغېزې شتون لري، همدا راز په بهرنيو هېوادونو کې او په ځانګړې توګه په ګاونډيو هېوادونو کې د کډوالو شتون زموږ د ټولنې او هېواد لپاره سياسي او امنيتي پايلې لري، همدا راز د هېواد په پرمختګ او وروسته پاتې والي اغيزې لري.

له دې اغېزو څخه زما په اند تر ټولو مهمې اغېزې سياسي او امنيتي اغېزې دي؛ ځکه سياسي او امنيتي اغېزې نورو ډېرو اغېزو ته لاره برابروي، له دې امله دا اغېزې بايد په دقت سره وڅېړل شي، په بهرنيو هېوادونو کې د افغانو کډوالو د شتون سياسي او امنيتي پايلې او اغېزې څه معنی لري؟ او له دې څخه زموږ هدف څه دی؟ د کډوالۍ مثبتې اغېزې څنګه تقويه کولی شو او د منفي اغېزو څخه يې څرنګه خپله ټولنه او هېواد ساتلی شو؟ دا څېړنه به همدا موضوعات په لنډه توګه وڅېړي.

خو دا اغېزې او ستونزې به يواځې په نظري ډول نه څېړل کېږي، په دې معنی چې موږ دا وڅېړو چې کډوالي او په بهرنيو هېوادونو کې د يو هېواد د زياتو وګړو کډوالي څه اغېزې او ستونزې رامنځته کولی شي؟ بلکې دا څېړنه به په دې تړکيز کوي چې په عملي توګه په تېرو پنځوسو کلونو کې بهرنيو هېوادونو ته د افغانستان د وګړو کډوالي او هلته د دوی شتون پر هېواد څه ډول اغېزې درلودی او اوس څه ډول اغېزې درلودلی شي؟

د څېړنې ميتود

موږ به په دې څېړنه کې د تاريخي او يا استردادي ميتود څخه استفاده کوو، دا ميتود يو د هغو ميتودونو څخه دی چې د پخوانيو حوادثو د تحليل، څېړنې او د هغوی څخه د درسونو او عبرتونو د لاس ته راوړلو په منظور ترې استفاده کېږي، چې زموږ د څېړنې موضوع هم همداسې يوه موضوع ده، ځکه موږ غواړو چې دا وڅېړو چې په تېرو پنځو لسيزو کې په بهرنيو هېوادونو کې د افغانو کډوالو شتون د هېواد لپاره څه پايلې درلودې او د سياسي او امنيتي پلوه يې زموږ په ټولنه څه اغېزې پرې ايښې دي، چې د دې په رڼا کې به موږ دا وګورو چې په بهرنيو هېوادونو کې د افغانانو شتون په راتلونکې کې پر افغانستان څه پايلې او اغېزې ولرلی شي، ځکه کوم حوادث چې په پخوا زمانه کې سرته رسېدلي دي د هماغه رنګ حالاتو په برابرېدو هغه حوادث په

راتلونکی کې بیا هم تکرارېدلی شي[4]. د دې میتود لنډیز دا دی:

- د څېړنې بنسټیز سوال باید مطرح شي چې په نتیجه کې یې باید هغه پدیده ځانګړې شي چې څېړل یې مطلوب دي.
- د څېړنې لپاره باید مصادر او مراجع وټاکل شي.
- دا مصادر او مراجع باید نقد کړی شي، تر څو د اعتماد وړ مصادر په کې وټاکل شي، او د اعتبار له پلوه ترتیب کړی شي.
- په دې اړه باید د اعتبار وړ مصادرو او مراجعو څخه معلومات راټول کړی شي، هر څومره چې مصدر په لومړي لاس معلوماتو باندې مشتمل وي په هماغه اندازه به مصدر او مرجع زیات د اعتبار وړ وي.
- د حوادثو ترمنځ د اړیکو د معلومولو لپاره باید راټول کړی شوي معلومات تحلیل کړی شي.
- علمي نتائجو ته د رسېدو په موخه باید راټول کړی شوي معلومات په موضوعي ډول تفسیر کړی شي.
- په پای کې باید دا نتائج د یو علمي راپور په شکل کې ولیکل شي.

د دې میتود ستونزې

د دې څېړنیز میتود ستونزې یواځې په دې کې دي چې د پخوانیو حوادثو په اړه د اعتبار وړ مصادرو ته لاس رسی ستونزمن کار دی، په ځانګړې توګه چې دا حوادث د ډېرې پخوانۍ زمانې سره تړاو ولري، ځکه هر مصدر هره حادثه د خپل تصور په رڼا کې ثبتوي او حادثې ته د خپلو معتقداتو او تصوراتو له عینکو څخه ګوري[5]، خو له نیکه مرغه موږ چې کومه قضیه د څېړنې لاندې نیسو او په کومو عمومي حوادثو چې استدلال کوو د هغو حوادثو په اړه هیڅوک هم دوه نظرونه نه لري، یواځې همدومره کېدلی شي چې څوک یې په یو شکل تفسیروي او څوک یې په بل ډول تفسیروي، همدا راز څوک ورته د ضرورت د نظریې له پلوه په مثبت نظر ګوري او څوک یې په منفي ډول تحلیلوي.

د دې میتود په رڼا کې موږ ګورو چې په تېرو پنځوسو کلونو کې زموږ هېواد د هغو افغانو کډوالو څخه په سیاسي او امنیتي اړخ کې څومره اغېزمن شوی دی چې په بهرنیو هېوادونو کې یې شتون درلود، د تېرو پنځوسو کلونو حوادث خو داسې حوادث دي چې زموږ په مخ کې تېر شوي دي، له دې امله موږ غالبا د دې معلوماتو لپاره نورو مصادرو ته اړتیا نه لرو، بلکې هغه معلومات بسنه کوي چې موږ پخپله مشاهده کړي دي، او دا معلومات د لومړي لاس معلومات بلل کېږي، ځکه د لیکوال پر خپلو مشاهداتو باندې ولاړ معلومات دي، او کله چې دا معلومات د اعتماد وړ وي نو بیا په څېړنه کې کومه بله ستونزه شتون نه شي درلودی، په دې توګه ویلی شو چې د څېړنې د میتود له پلوه د دې څېړنې پایلې د اعتماد وړ دي.

---

[4] - دا میتود د قرآن کریم له ډېرو ایتونو څخه مستفاد دی، په ډېرو آیتونو کې په دې توګه قرآن کریم د قضایاو اثبات کوي، د بېلګې په توګه دا څو ایتونه لولو: { قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ} [آل عمران: 137] {قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ} [الأنعام: 11] {ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ} [الأعراف: 103] {أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً} [فاطر: 44] او په دې لاندې ایت کریمه کې خو په ډېر صراحت سره د دې علت ښایي چې همدا د الله تعالی ټولنیز قانون دی چې هیڅکله هم بدلون نه مومي، فرمایي: {فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا} [فاطر: 43]

[5] - د دې میتود د تفصیل لپاره وګورئ: بدوي، عبد الرحمن، مناهج البحث العلمي، (وكالة المطبوعات، شارع فهد السالم، الكويت) درېم چاپ، کال ۱۹۷۷م، ص ۱۸۳ تر ۲۳۱.

د څېړنې پوښتنه

په بهرنيو هېوادونو کې د افغانو کډوالو موجوديت پر هېواد باندې څه مثبتې او منفي سياسي او امنيتي اغېزې درلودلی شي؟

د څېړنې فرعي پوښتنې

په ګاونډيو هېوادونو لکه ايران، پاکستان او تاجيکستان کې د افغانو کډوالو شتون څه سياسي او امنيتي اغېزې درلودلی شي؟

د نړۍ په نورو هېوادونو کې د افغانو کډوالو شتون پر هېواد څه سياسي او امنيتي اغېزې درلودلی شي؟

پر هېواد باندې په بهرنيو هېوادونو کې د افغانو کډوالو د شتون منفي اغېزې څرنګه په مثبتو اغېزو بدلون موندلی شي، او مثبتې اغېزې څرنګه تقويه کېدلی شي؟

پر هېواد باندې په بهرنيو هېوادونو کې د افغانو کډوالو د شتون د منفي اغېزو مخنيوی څرنګه ممکن دی؟

په دې اړه مخکېنۍ څېړنې

د کوربه هېوادونو په امنيتي او سياسي حالاتو د افغان کډوالو د اغېزو په اړه خو ډېرې څېړنې شتون لري چې د بېلګې په توګه لاندې څېړنو ته اشاره کوم:

لومړۍ څېړنه د "**علل و ویژگی‌های مهاجرت اتباع افغانستان به ایران و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران بعد از انقلاب اسلامی**"[6] تر عنوان لاندې ده، دا څېړنه چې يدالله محمدی، حسن خداوردی، ګارينه کشيشيان، مسعود مطلبی په ګډه ليکلې ده او د ايران په فصلنامه راهبرد سياسي په مجله کې په کال ۱۳۹۹ هـ ش کې چاپ شوې ده، د کوربه هېوادونو په ځانګړې ډول د ايران په امنيتي او سياسي حالاتو په هغه هېوادونو کې د کډوالو افغانانو اغېزې څېړي، او هلته د دې کډوالو د شتون د امنيتي نتائجو په اړه څېړنه کوي، خو کله امنيتي اغېزې څېړي نو د امنيت څخه عامه معنی مراد اخلي چې هغه سياسي امنيت ته هم شامله معنی ده، يعني په دې څېړنه کې سياسي او امنيتي دواړه ډوله اغېزې څېړل شوې دي، دا څېړنه زموږ د موضوع سره دومره تړاو لري چې په ايران کې افغان کډوال شتون لري او دا شمېر څومره دی، خو دا نه څېړي چې د افغانستان په امنيتي او سياسي حالاتو د دې کډوالو شتون څه اغېزې لري.

دويمه څېړنه د «**بررسی رابطهٔ پناهندگان افغانستانی در جمهوری اسلامی ایران با سطوح امنیت**»[7] تر عنوان لاندې ده چې د محمد هداوند او د هغه د همکارانو له لورې ليکل شوې ده او په ۱۴۰۳ هـ ش کې په «فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست بین الملل» مجله کې چاپ شوې ده، په دې څېړنه کې په ايران کې د افغانو کډوالو د موجوديت او د ايران د امنيت د بېلابېلو ابعادو ترمنځ اړيکه څېړل شوې ده، سره له دې چې سياسي امنيت يې هم څېړلی دی خو بيا هم زموږ د څېړنې سره بشپړ توپير لري ځکه چې موږ په دې څېړنه کې د افغانستان د سياسي او امنيتي وضعيت او په بهرنيو هېوادونو کې د افغانو کډوالو د شتون ترمنځ اړيکه څېږو.

---

[6] - محمدی, يدالله , خداوردی, حسن , کشيشيان, ګارينه و مطلبی, مسعود . (1398). علل و ویژگی‌های مهاجرت اتباع افغانستان به ایران و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران بعد از انقلاب اسلامی. *رهیافت انقلاب اسلامی. 13(49) 65-86.*.

[7] - https://civilica.com/doc/2146373/

دریمه څېړنه د «**تحلیل و بررسی تهدیدات و فرصت های سیاسی- امنیتی مهـاجران افغانسـتانی بـرای جمهـوری اسـلامی ایران**»[8] تر عنوان لاندې د سید صالح موسوي او عباس کشاورز شکري له پلوه په ګډه لیکل شوی ده، او په ۱۴۰۳هـ ش کې په فصلنامه راهبرد سیاسي کې چاپ شوی ده، دا مقاله هم هغه مثبتې او منفي اغېزې څېړي چې افغان کډوال يې د ايران لپاره د ځان سره لري.

همدا راز د پاکستان پر سیاسي او امنیتي حالاتو د افغانو کډوالو پر اغېزو باندې هم زیاتې اکادمیکې لیکنې شتون لري، خو دا او داسې نورې ټولې مقالې په دې اړه څېړنه نه کوي چې د هغو افغانو کډوالو اغېزې پر افغانستان باندې څه دي چې په نورو هېوادونو کې شتون لري، دا تشه باید دا څېړنه ډکه کړي.

د څېړنې اهمیت

دا څېړنه ډېره مهمه ده، ځکه په دې کې داسې يوه موضوع څېړل کېږي چې د هېـواد د سـیاسي او امنیتـي ثبـات سره تـړاو لري، که چېرته په بهرنیو هېوادونو کې د افغانو کډوالو قضیه او پر هېواد يې منفي سیاسي او مثبتې اغېزې په جـدیت سره و نـه څېړل شي، او په نتیجه کې يې د معالجې هڅه و نه شي نو هېواد یو ځل بیا د بې ثباتۍ لـور تـه تللـی شي، لـه دې املـه د دې څېړل اړین دي چې په بهرنیو هېوادونو کې د افغانو کډوالو شتون پر هېواد څه ډول سیاسي او امنیتي اغېزې درلودلی شي.

د سیاسي او امنیتي اغېزو معنی

په دې څېړنه کې چې د سیاسي او امنیتي اغېزو په اړه څېړنه کول مطلوب ده نو اړینه ده چې موږ په پیـل کـې د سـیاسي او امنیتي اغېزو مفهوم واضح او مشخص کړو.

سیاسي اغېزې

د سیاسي اغېزو څخه زموږ هدف دا دی چې دا وڅېړل شي چې په بهرنیو هېوادونو کې د کـډوالو افغانـانو شـتون پـه لانـدې برخو کې پر افغانستان باندې څه اغېزې لري:

- د هېواد د سیاسي حالت په استحکام او عدم استحکام باندې د دوی اغېزې.
- د موجوده نظام په مقابل کې د سیاسي معارضې په ایجاد او تقویت کـې پـه بهرنیـو هېوادونـو کـې د افغـانو کـډوالو اغېزې.
- د موجود سیاسي نظام او سیاسي قیادت په بدلون کې د بهر میشتو افغانانو رول.
- د بهرنیو اړیکو، اقتصادي او مالي مرستو او بهرني سیاست په اړه په بهرنیو هېوادونو کې د میشتو افغانو کډوالو اغېزې او رول.
- د نړیوالو ځواکونو او بهرنیو هېوادونو له پلوه د افغانستان د حکومت او دولت د رسمیت پېژنـدلو پـه پروسـه بانـدې پـه بهرنیو هېوادونو کې د میشتو افغانو کډوالو اغېزې او رول.
- د نړۍ د هېوادونو سره د سیاسي اړیکو په تقویه کولو، کمزوري کولو او له منځه وړلو کې د دې کډوالو رول او اغېزې.

---

[8] - موسوی، سید صالح و کشاورز شکری، عباس . (1403). تحلیل و بررسی تهدیدات و فرصت های سیاسی- امنیتی مهاجران افغانستانی برای جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه علمی راهبرد سیاسی*. ۸ (۳) ۱۹۱-۲۲۷ . د مقالې لنډ لينک (https://shorturl.at/DH20T)

امنيتي اغېزې

په بهرنيو هېوادونو کې د مېشتو افغان کډوالو پر هېواد باندې د امنيتي اغېزو مطلب دا دی چې د دې کډوالو شتون په لاندې ډګرونو کې څه اغېزې درلودلی شي:

- په بهرنيو هېوادونو په ځانګړې ډول په ګاونډيو هېوادونو کې د افغانو کډوالو په ګڼ شمېر کې شتون د نظام پر ضد د نظامي مبارزه کوونکو مسلحو ډلو په رامنځته کولو او په افرادو باندې د دې ډلو په تغذيه کولو کې د دوی رول او اغېزې.
- افغانستان او اسلامي امارت ته د امنيتي ګواښونو په متوجه کولو کې په بهرنيو هېوادونو کې شتو افغانو کډوالو رول او اغېزې.
- په بهرنيو هېوادونو کې د موجودو کډوالو څخه د خپلو ګټو لپاره د کوربه هېوادونو د استخباراتو د استفادې نوعيت او پر هېواد يې اغېزې.
- د راستنېدونکو کډوالو په جامه کې د کوربه هېوادونو د استخباراتو له پلوه د خپلو جاسوسانو او مزدورانو په ځای پر ځای کولو کې د دې پروسې رول او اغېزې.

د امنيتي اغېزو د څېړلو څخه مو هدف دا دی چې دا وليدل شي چې په دې پورته مواردو کې زموږ هېواد د بهر مېشتو افغانانو څخه په څه ډول اغېزمن کېږي.

يو بنسټيز حقيقت

يو بنسټيز حقيقت چې دلته يې بايد يادونه وکړو دا دی چې په بهرنيو هېوادونو کې مېشت ټول افغان کډوال په هغو منفي فعاليتونو کې ښکېل نه دي چې وروسته يې يادونه کېږي، او د هېواد او په هېواد کې د موجود نظام لپاره امنيتي او سياسي ستونزې رامنځته کوي، بلکې په بهرنيو هېوادونو کې د افغان کډوالو شتون د هغو خلکو لپاره پوښښ برابروي چې د هېواد لپاره امنيتي او سياسي ستونزې رامنځته کوي، له دې امله د کډوالو شتون په ټوله کې يوه ستونزه ده چې د هېواد لپاره تاوانونه پرې مرتبېږي، نو دا ستونزه حل کول غواړي، همدا راز موږ بايد دې ته متوجه و اوسېږو چې په اوږد مهال کې له دې څخه ډېرې ستونزې رامنځته کېدلی شي چې موږ په دې څېړنه کې يواځې سياسي او امنيتي ستونزو ته اشاره کوو، له دې امله بايد نور خلک د هېواد پرېښودلو ته اړ نه کړو چې په نورو هېوادونو کې د کډوالو په توګه ژوند وکړي.

مثبتې که منفي اغېزې؟

اوس سوال دا را ولاړېږي چې په بهرنيو هېوادونو کې د افغانو کډوالو شتون د هېواد په امنيتي او سياسي حالاتو مثبتې اغېزې لري که منفي اغېزې؟

د دې سوال په ځواب کې بايد ووايو چې په بهرنيو هېوادونو کې مېشت افغان کډوال د لاندې دوو حالتونو څخه خالي نه دي:

لومړی: هغه افغان کډوال چې په بهرنيو هېوادونو کې شتون لري، که په افغانستان کې د موجود او شته نظام او حکومت سره توافق ولري، او دا نظام د هغوی له تأييد څخه برخمن وي نو په دې حالت کې په سياسي او امنيتي ډګرونو کې د حکومت او نظام د تقويې لامل ګرځي او په دې لړ کې ډېر مثبت رول لوبولی شي، ځکه د کوربه هېوادونو د رسمي او حکومتي اړخونو او همدا راز د هغو هېوادونو د وګړو سره د مثبتو اړيکو په درلودلو سره هلته د خپل هېواد او نظام ښه وکالت کولی شي، د هېواد

مثبت انځور وړاندې کولی شي، د کوربه هېوادونو حکومتونه او ملتونه په افغانستان کې د شتو فرصتونو څخه خبرولی شي او د مثبتو سیاسي او اقتصادي اړیکو د رامنځته کولو لامل ګرځېدلی شي.

په کوربه هېوادونو کې د شتو فرصتونو څخه د خپل هېواد په ګټه استفاده کولی شي، هلته د ښو تعلیمي فرصتونو څخه استفاده کولی شي، ډېرې بډای تجربې ترلاسه کولی شي، په بېلابېلو ډګرونو کې د کوربه هېوادونو پرمختګونه خارلی شي، د مثبتې او ښه حکومتولۍ تجربې خارلی شي، هغه تجربې خارلی شي چې د هغو هېوادونو د سیاسي استحکام او امنیتي استقرار لامل ګرځېدلي دي، په کوربه هېوادونو کې د حاکم نظام او ملت ترمنځ د مثبتو اړیکو او د اعتماد د موجودې فضا تجربه ترلاسه کولی شي او د بېرته راستنېدو او یا هم په بېلابېلو فرصتونو کې د دې مثبتو او مهمو تجربو او په بېلابېلو ډګرونو کې د ترلاسه شوو تجربو او فني او علمي مهارتونو څخه د هېواد او ملت په ګټه استفاده کېدلی شي او په دې توګه دوی په هېواد کې د سیاسي ثبات او د امنیت د استقرار او د پرمختګ لامل ګرځېدلی شي.

دویم حالت: که په بهرنیو هېوادونو کې موجود افغان کډوال او یا هم نوي کډه کوونکي افغانان په افغانستان کې د شته نظام سره توافق و نه لري او په مخالفت کې یې قرار ولري، د مخالفت دا حالت چې په هره کچه وي په هماغه کچه پر هېواد او په هېواد کې پر موجود نظام په سیاسي او امنیتي ډګر کې منفي اغېزې کوي.

په بهرنیو هېوادونو کې د میشتو افغانو کډوالو د شتون اغېزې د هېواد په سیاسي او امنیتي حالاتو مثبتې دي که منفي، دا قضیه د دې پورې هم تړاو لري چې څوک دا قضیه څېړي، که څوک د نظام مخالف وي هغه ته د نظام پر ضد ټولې اغېزې مثبتې ښکاري او څوک چې د نظام سره تړاو لري هغه ته دا ټولې هڅې منفي معلومېږي.

موږ دلته یو لړ هغو اغېزو ته اشاره کول غواړو چې د افغان کډوالو شتون یې پر هېواد درلودلی شي، دا چې دا اغېزې منفي دي که مثبتې، په دې اړه مو لکه مخکې چې وویل لید لوری تفاوت کوي، خو په عامه توګه هره هغه څه چې له بهر څخه پر یو هېواد تپل کېږي، او د بهرنیو هېوادونو ګټې خوندي کوي او یا د بهرنیو هېوادونو اجنډا وي هغه به غالبا د هېواد لپاره مثبتې پایلې نه لري، ځکه دا بهرني هېوادونه او لوري خپلې ګټې خوندي کول غواړي او دا ګټې به غالبا د افغانستان د ګټو سره په ټکر کې وي، نو په دې څېړنه کې په هېواد کې سیاسي او امنیتي استحکام ته د مثبت لید لوري له منظره موږ د افغانو کډوالو پر هېواد او نظام باندې د منفي اغېزو په څېړلو ترکیز کړی دی، مثبتو اغېزو ته مو پاملرنه نه ده کړې.

لومړی: د هېواد دننه پر سیاسي تصمیمونو د افغانو کډوالو اغېزې

هغه افغان وګړي چې په نورو هېوادونو کې ژوند کوي، کورنۍ یې هلته استوګنه لري، او هغوی په افغانستان کې کوم رول درلودلی شي، له دې افغانانو څخه کوربه هېوادونه اعظمي ګټه پورته کوي، د افغانستان په دننه کې په تصمیم نیونکو مسؤولیتونو کې د توظیف لپاره زمینه ورته برابروي او د خپلو ګټو د ساتلو لپاره ترې کار اخلي، او د دوی له لارې داسې تصمیمونه نیول کېږي چې د هغو هېوادونو ګټې خوندي کوي، او کله چې دا ګټې د افغانستان د ګټو سره په ټکر کې وي نو افغانستان ترې زیات متضرر کېږي، ډېر ځله خو هغه کوربه هېوادونه په افغانستان کې دې ته زمینه برابروي چې د هغوی سره اړیکې درلودونکي افراد په حساسو ځایونو کې ځای پر ځای کړي او د اړتیا په وخت کې، او د تصمیمونو د نیولو په وخت کې داسې تصمیمونو نیولو ته لاره هواره کړي چې د نوموړو هېوادونو په ګټه وي[9]، د تیر جمهوریت په دوران کې په بېلابېلو کابینو

[9] - Ali Ahmad Safi, Mathias Czaika, 2024, The transnational engagement of Afghan diaspora organizations: Drivers of diaspora specialization. Globle Networks "A journal of transnational affairs, link"https://doi.org/10.1111/glob.12484"

کې ډېر داسې وزيران ؤ چې په څرګند ډول به يې په اړه ويل کېدل چې د کوم هېواد ملاتړ ورته تر لاسه دی، او د کوم هېواد په مرسته دې منصب ته رسېدلي دي او دوی به هغه خلک ؤ چې غالبا به يې په هغه هېواد کې ژوند کړی وه او کورنۍ به يې هلته اوسېده او بيا به يې داسې تصيمونه نيول چې د هغوی د کوربه هېوادونه په ګټه به ؤ[10].

همدا راز ګاونډيو هېوادونو او د هېواد شا او خوا پرتو هېوادونو همېشه د دې هڅه کړې چې د خپلو موخو لپاره د هغو خلکو څخه ګټه پورته کړي چې په دې هېوادونو کې ميشت وي، او يا يې کورنۍ هلته اوسېږي، له دې جملې څخه پاکستان او ايران د يادولو وړ دي، دا ګاونډي هېوادونه به اوس هم د دې هڅه کوي چې له هماغه تکتيک څخه ګټه واخلي، او په تصيمونو اغېزمن وه اوسېږي، پاکستان او ايران په منطقه کې خپلې موخې لري، د خپلو ګټو د ساتلو لپاره بېلابېل سياستونه غوره کوي، په يو وخت کې د دوو متضادو اهدافو د لاسته راوړلو لپاره کار کوي، د بېلګې په توګه ايران غواړي د اسلامي امارت سره هم اړيکې غښتلې کړي، او په عين وخت کې له دې امله چې ايران د سيمې په کچه خپله پروژه لري او هغه د دوی په اصطلاح د اسلامي انقلاب تر چترۍ لاندې د سيمې د هېوادونو د را ټولولو له لارې په يو داسې سيمه ايز قوت ځان بدلول دي چې د سيمې په اړه مهم او بنسټيز رول ولري، دې موخې ته د رسېدو لپاره هغه د خپلو طبيعي متحدينو (که هغه د مذهب پر بنسټ اتحاد وي او که د ژبې پر بنسټ وي، چې دلته له دواړو څخه کار اخلي) همکاريو ته اړتيا لري، لکه دا هڅې يې چې په لبنان، سوريه، عراق او يمن کې ګورو د دې هدف د تر لاسه کولو لپاره په ايران کې د موجودو افغانو کډوالو څخه استفاده کولی شي.

همدا راز د ګاونډيو په توګه د ايران او افغانستان ترمنځ ډېرې ستونزې شتون لري چې ايران په دې اړه همېشه په دې هڅه کې وي چې په دې اړه په افغانستان کې نيول کېدونکي تصيمونه پر خپله ګټه را وڅرخوي، د بېلګې په توګه لاندې مسئلې د يادولو وړ دي:

لومړی: د اوبو پر سر شخړې، ايران همېشه فشار واردوي چې د هلمند او هري رود د سيندونو څخه د دوی د اوبو حق نه ورکول کېږي، د افغانستان په خاوره کې پر دې سيندونو باندې د اوبو نوي بندونه لکه د کمال خان بند او د بخش آباد بند او پر هری رود باندې د پاشدان بند او داسې نورو بندونو د ايران ناروا اعتراضونه نور هم زيات کړي دي، ايران د همدې توظيف شوو پخوانيو کډوالو له لارې په دې اړه نيول کېدونکي تصيمونه تر خپلو اغېزو لاندې راولي.

دويم: په ايران کې د موجودو افغان کډوالو سره د ايرانيانو او ايراني پوليسو ناروا سلوک او په دې اړ د بنسټيزو انساني حقوقو څخه سرغړونې، دا د لويو ستونزو لامل ګرځي، ايران همېشه د دې هڅه کوي چې په دې اړه د افغانستان له لورې اواز پورته نه شي چې په نړيواله کچه د ايران شهرت ته صدمه ورسوي، او په دې اړه د افغانستان له لورې د اواز پورته کېدل غالبا د همدې توظيف شوو پخوانيو کډوالو له لارې د ممانعت سره مخ کېږي.

درېيم: د سيمې په هېوادونو کې د ايران په نيابتي جنګونو کې د افغانو کډوالو څخه ناوړه ګټه، لکه د سوريې په جنګ د افغانانو څخه جوړ شوی د فاطميون لښکر، په دې اړه هم ايران په دې اصرار لري چې دا قضيه په نړيوالو فورمونو کې پورته نه کړی شي او د افغانستان پر سياسي قيادت د دې لپاره فشارونه راوستل غواړي او دا فشارونه د همدې پخوانيو توظيف شوو کډوالو له لارې صورت نيسي.

---

[10] - په دې اړه: رنګين دادفر سپنتا، سياست افغانستان روايتی از درون (انتشارات عازم، کابل، افغانستان) لومړی چاپ، کال ۱۳۹۶هـ ش، په بېلابېلو ځايونو کې د هغو افغانانو يادونه کوي چې په تصميم نيوونکو منصبونو يې کار کاوه او د بېلابېلو هېوادونو څخه راغلي ؤ، همدا راز، عبد الکريم خرم، چهل سال در طوفان () سال چاپ په بېلابېلو ځايونو کې د دې قضيې د اثبات لپاره جالبې قصې لري.

همدا راز د سرحدي شخړو، د مذهبي لړکيو له لارې د افغانستان سياست پر خپل محور د را څرخولو هڅې، همدا راز د ژبې پر بنسټ د افغانستان په چارو کې لاس وهنې، د سوداګرۍ اړوند مسئلې او داسې نورو ټولو مسئلو په اړه د افغانستان دريځونه د همدې پخوانيو کړووالو له لارې په خپله ګټه را څرخوي[11].

همدا راز پاکستان په سيمه کې خپلې اقتصادي او سياسي موخې لري، په ځانګړې توګه د افغانستان سره د ډېرو مسئلو پر سره اختلاف لري چې پاکستانی اړخ ورته د استراتيژيکو مسئلو په سترګه ګوري، پاکستان د دې او دې ډول نورو مسئلو لپاره دې ته اړتيا لري چې د هغو شخصيتونو څخه ګټه واخلي چې په پاکستان کې کډوال پاتې شوي، هلته يې ګټې خوندي دي، هلته تجارتونه او کاروبارونه لري او په يو شکل او يا هم بل شکل د پاکستان او پاکستاني استخباراتي مؤسساتو تر اغېز لاندې وي، دا ډول مسئلې ډېرې زياتې دي خو له دې جملې څخه د پاکستان له نظره دا لاندې مسئلې ډېرې مهمې دي:

- د کابل او کنړ د سيندونو د اوبو قضيه
- د ډيورنډ کرښه او دواړو خواو ته د پرتو پښتنو قومونو مسئله او وخت تر بله په سرحدونو باندې د جګړو رامنځته کېدل.
- د هند سره د افغانستان د اړيکو قضيه او د پاکستان له پلوه دا اړيکې د خپل ځان لپاره تهديد ګڼل.
- د پاکستان له پلوه د چين سره د خپلو اړيکو او اقتصادي ښکېلتياو د جاري ساتلو لپاره هڅې، او په دې لړ کې له دې څخه وېره چې چين افغانستان ته د پاکستان د بديل په سترګه و نه ګوري، او د دې لپاره داسې فشارونه واردول چې افغانستان په سيمه کې د يو مستقر هېواد په توګه په سيمه کې د خپل رول د لوبولو جوګه نه شي.
- په اوسنيو شرايطو کې د وزيرستان د مهاجرينو او د قبائلي سيمو قضيه (چې پخوا د پښتونستان په نوم يادېدله) او اوس يې ټي ټي پي او نورو سياسي ګوندونو يې داعيه را پورته کړې ده، د پاکستان له لورې د دې تورونه چې د پاکستان د طالبانو تحريک د افغانستان له خاورې څخه عمليات کوي.
- همدا راز د تجارتي مسئلو، د ترانزيت د ستونزو قضيه، او د پاکستان له نظره د توکو د قاچاق قضيه.

د دې ټولو مسئلو په اړه د فشار د ساتلو او واردولو لپاره پاکستان د افغانستان په دولت او حکومت کې داسې جهتونو ته اړتيا لري چې د هغه سره په دې اړه همکاري وکړي، داسې تصميمونه ونيسي چې د پاکستان په ګټه وي، او دا اړخونو دوی د هغو مهاجرينو له منځ څخه پيدا کولی شي چې هلته ميشت دي، کورنۍ يې هلته ژوند کوي او يا يې تجارتي، کاروباري او نورې اړيکې هلته خوندي دي، دا کار د پاکستان دولت او ادارو پخوا هم کړی دی او په راتلونکې کې هم له همدې تخنيک څخه کار اخيستلی شي، د تېر جمهوريت او له هغه څخه دمخه هم په داسې ځايونو او منصبونو کې هغه خلک توظيف کېدل چې د پاکستان ګټې خوندي وساتي، د بېلګې په توګه د سرحدي ولايتونو واليان به غالبا هغه څوک ټاکل کېدل چې له دوی سره لار يوسي، لکه مخکې چې دا کار شوی دی له دې وروسته هم پاکستان او د هغه هېواد اداري له همدې تخنيک څخه کار اخيستلی شي.

---

[11]- Hamdard, N. M., Shinwari, M. J., & Stanikzai, I. U. (2024). *Iran–Afghanistan border management and migration challenges: A comprehensive analysis. International Journal of Contemporary Issues in Social Sciences, 3*(2), April–June 2024.

دویم: په بهرنیو هېوادونو کې د میشتو افغانو کډوالو فعالیتونه او پر نظام یې سیاسي اغېزې

دا خو یو څرګند حقیقت دی چې کله هم د یو هېواد څخه د هغه یو زیات شمېر وګړي بهرنیو هېوادونو کې مهاجر وي، د هغوی ډول ډول سیاسي فعالیتونه د هېواد د سیاسي حالت په عدم استحکام کې بنسټیز رول لري، د دې کډوالو فعالیتونه ورو ورو داسې حالت ته رسېږي چې ډېر مستحکم حکومتونه هم د سقوط سره مخ کوي.

که موږ د خپل هېواد په تېر پنځوس کلن تاریخ یو ځغلنده نظر واچوو، په بهرنیو هېوادونو کې د میشتو افغانو کډوالو فعالیتونه د دې لامل شوي دي چې د وخت د حکومتونو لپاره ډېرې جدي ستونزې رامنځته کړي، د بېلګې په توګه په پاکستان کې د سني جهادي تنظیمونو سیاسي فعالیتونه[12] او په ایران کې د اهل تشیع جهادي تنظیمونو سیاسي فعالیتونه، همدا راز په نوره نړۍ؛ اروپا، امریکا او عربي نړۍ کې د موجودو کډوالو سیاسي فعالیتونه د دې لامل شول چې په پای کې د کمونستانو رژیم سقوط وکړي او د پخواني شوري اتحاد سیاسي پروګرام په افغانستان کې د ناکامۍ سره مخ کړي.

همدا کړنه له هغه وروسته څو ځله تکرار شوه، او د جمهوریت په را غورځولو کې د اسلامي امارت د سیاسي کمیسیون فعالیت خو له هیڅ چا څخه پټ نه دی، په حقیقت کې د قطر د دفتر پرانیستل یوه داسې لویه لاسته راوړنه وه چې د اسلامي امارت د ورستنیو کامیابیو لپاره یې لاره هواره کړه، او دا اغېزمنتیا هغه وخت لا زیاته شوه چې د همدې سیاسي فعالیتونو په پایله کې اسلامي امارت په دې وتوانېده چې د سیمې هېوادونه په دې قانع کړي چې په افغانستان کې به د اسلامي امارت د حکومت بیا راتګ به نه د ګاونډیو لپاره تهدید وي او نه به د سیمې د هېوادونو لپاره، او بیا د همدې سیاسي فعالیتونو د اغېزمنتیا په نتیجه کې د امریکا متحده ایالات په دې قانع او دې ته اړ شوه چې په افغانستان کې د چارو واګې اسلامي امارت ته وسپاري.[13]

په بهرنیو هېوادونو کې د افغانانو شتون او د افغانو کډوالو موجودویت اوس هماغسې پایلې لرلی شي لکه په مخکې وختونو کې یې چې لرلي دي، په بهرنیو هېوادونو کې میشت مهاجرین د سیاسي فعالیتونو له لارې په هېواد کې ډېرې سیاسي ستونزې رامنځته کولی شي چې لاندې ستونزو ته اشاره کولی شو:

- په بهرنیو هېوادونو کې میشت افغانان او کډوال د اسلامي امارت پر ضد بېلابېل تشکیلات او تبعیدي ډلې رامنځته کولی شي، چې تر اوسه په دې لړ کې زیات شمېر تشکیلات د بېلابېلو نومونو لاندې رامنځته شوي دي، چې په قرار قرار د ځان د پیاوړتیا لپاره ګامونه پورته کوي او هڅې کوي، په دې لړ کې ډېر هغه خلک فعال دي چې د اګست ۲۰۲۱م نه وروسته له هېواد څخه بهر ته ولاړل او کډوال شول، په بهرنیو هېوادونو کې د دې ډلو بېلابېل فعالیتونه په افغانستان کې سیاسي بې ثباتي ته لاره هوارولی شي.

---

[12] - محمد یوسف، و مارک دکین، ترجمه فارسی: محمد قاسم آسمایي، افغانستان تلک خرس یا حقایق پشت پرده جهاد در افغانستان، نشر الیکترونیکی، سال ۲۰۱۵م.

[13] - په دې اړه بې شمېره لیکنې شته، په انګلیسي، پښتو، فارسي، اردو او نورو بې شمېره ژبو خو موږ د حوالو اړتیا ځکه نه احساسوو چې دا قضیې زموږ تر مخه تېرې شوي دي، خپل معلومات د نورو په نسبت قطعي وي، خو بیا هم د بېلګې په توګه وګورئ: د ستیف کول کتاب:

Coll, S. (2004). *Ghost wars: The secret history of the CIA, Afghanistan, and Bin Laden, from the Soviet invasion to September 10, 2001.* New York, NY: Penguin Press.

همدا راز د نعمت الله نجومي په انګلیسي ژبه کتاب (The Rise of the Taliban in Afghanistan: Mass Mobilization, Civil War, and the Future of the Region) د (Barnett R. Rubin) زیات شمېر مقالې، همدا راز د احمد رشید هغه کتابونه چې د افغانستان او طالبانو په اړه یې لیکلي دي.

- په بېلابېلو هېوادونو لکه اروپا، امريکا، تاجيکستان، ايران، ترکيه او پاکستان کې د بېلابېلو سياسي غونډو، کانفرانسونو او مجالسو له لارې په افغانستان کې د سياسي عدم استحکام فضا را منځته کول.
- په بهرنيو هېوادونو کې ميشت يو شمېر افغان کډوال د مظاهرو، سياسي فعاليتونو او د مؤثرو شخصيتونو سره د ملاقاتونو له لارې په بهرنيو هېوادونو د فشارونو د واردولو هڅه کوي چې د اسلامي امارت د حکومت سره اړيکي و نه لري، او له دې لارې په ټول توان د دې هڅه کوي چې د اسلامي امارت او دې هېوادونو ترمنځ اړيکي عادي کېدو ته ولاړې نه شي.
- د رسنيو د رامنځته کولو له لارې او په نړيوالو رسنيو کې د دوامداره حضور له لارې ولسي فشارونه زياتول، او د دروغو او رښتيا داسې قضيې نشر ته سپارل چې د هېواد پر سياسي نظام د خلکو باور راکم کړي او هېواد د سياسي عدم استحکام په لور سوق کړي.
- د بېلابېلو اعلاميو، بيانيو او د بهرنيو هېوادونو د چارواکو، مسؤولينو او مؤثرو شخصيتونو سره د ليدنو او کتنو په ترځ کې داسې قضيې مطرح کول چې د بهرنيو هېوادونو له لورې د اسلامي امارت په رسميت پېژندلو کې خنډونه رامنځته کوي، لکه د ښځو عمومي حالت او په ځانګړې توګه د هغوی د تعليم مسئله.
- د همدې سياسي فعاليتونو له لارې د اقتصادي فشارونو، همدا راز د انساني حقوقو د قضيو د را پورته کولو له لارې په اسلامي امارت بېلابېل فشارونه واردول او په هېواد کې سياسي بې ثباتي رامنځته کول.

دا ټول فعاليتونه په يو وخت کې داسې معلومېږي چې کومه اغېزه نه لري، په ځانګړې توګه په نظام کې دننه خلک په پيل کې دا تصور کوي چې دا ډول فعاليتونه کومه اغېزه نه لري او نظام له داخل څخه ډېر قوي او مستحکم دی، نظامي قوت د نظام په لاس کې دی، مخلص منسوبين لري، لکه خلقيانو او پرچميانو به چې همدا ډول تصور کاوه، خو د وخت په تېرېدو سره نړيوال شرايط او حالات بدلون مومي، د هېوادونو ګټې د يو بدلون سره تړاو پيدا کوي، په داخلي ظروفو کې بدلون رامنځته کېږي، د اقتصادي، سياسي او ټولنيزو اړتياوو د نه پوره کېدو په له امله داخلي صف کې هغه تماسک نه پاتې کېږي چې په لومړي سر کې شتون لري، او کله چې متعدد بېلابېل لاملونه او اسباب را جمع شي نو بيا دا حالت د نظامونو لپاره جدي ستونزې رامنځته کوي او د نظامونو د له منځه تللو لامل ګرځي.

درېم: په بهر کې د موجودو افغانو کډوالو اجباري راستنول او د راستنولو تهديدونه

په بهرنيو هېوادونو کې د افغانو کډوالو موجوديت د کوربه هېوادونو لپاره د فشار يوه لويه وسيله ده، له دې وسيلې څخه په همېشه کوربه هېوادونو ګټه اخيستې ده، او په هغو هېوادونو کې د يو لوی شمېر مهاجرينو موجوديت يې همېشه د افغانستان پر ضد د فشار د يوې وسيلې په توګه استعمال کړی دی، څکه د بهرنيو هېوادونو او په ځانګړې توګه د ګاونډيو هېوادونو څخه د افغانو کډوالو اجباري او بې پلانه را ايستل د هېواد په دننه کې په ډېرو اړخونو اغېز درلودلی شي، د اسلامي امارت لپاره ډېرې سياسي ستونزې ايجادولی شي، چې دلته په لنډ توګه دا اغېزې او ستونزې په لاندې ډول په ګوته کولی شو:

لومړی: د اجباري راستنولو سياسي اغېزې

- د دولت د ولسي مشروعيت ازموينه: کله چې کډوال په اجباري توګه او له پلان څخه پرته له ګاونډيو هېوادونو څخه بېرته را استول کېږي، نو په طبيعي توګه به دا بېرته را ستنېدنه د بې نظمۍ او تاو تريخوالي سره مل وي، او کله چې

داسي وي نو دا کار د افغانستان پر واکمنو ادارو او په ټوله کې د اسلامي امارت پر نظام باندې د خلکو اعتماد ته زيان رسولی شي، ځکه دوی نشي کولای د ستنو شويو وګړو لپاره بنسټيز خدمات برابر کړي او په دې توګه يې عملي مشروعيت تر سوال لاندې راځي.

- په زور او بې پلانه توګه د افغانو کډوالو راستنول د افغانستان او ګاونډيو هېوادونو ترمنځ اړيکې نورې هم ترينګلې کوي، ځکه دا ډول را ستنول همېشه د مهاجرو پر ضد د زور زياتي، تحقير او توهين سره مل وي لکه اوس يې چې موږ په پاکستان کې د سر په سترګو ګورو، او دا ډول چلند د ملت ځخه دمخه د دې هېواد چارواکي را پاروي، همدا راز افغان حکومت او اسلامي امارت دا کار د بنسټيزو بشري حقوقو مخالفت ګڼي، همدا راز دا کار د ملګرو ملتونو د چارترونو خلاف يو عمل بولي او کوربه هېوادونه دې ته تيار نه دي، او دا ډول ځرګندونې د نړۍ په کچه د خپلو هېوادونو د بدنامولو هڅې بولي.
- د مهاجرينو په زور او په بې پلانه توګه را ستنول په هېواد کې د موجود نظام لپاره د نړيوال ملاتړ د کمښت لامل ګرځي او دا ځکه که د راستنېدونکو کډوالو مهاجرينو ستونزه د افغانستان له لوري په سمه توګه مديريت نشي، نړيواله ټولنه بنايي د افغانستان د داخلي ستونزو پړه پر حکومت واچوي او داسې وانګېري چې د افغانستان په حکومت او نظام کې ظرفيتونه شتون نه لري، د ستونزو د مديريت توان نه لري، او د يو ناتوانه او ناکام نظام په توګه يې وپېژني او له دې امله د حکومت سره په دې لړ کې خپلې مرستې محدودې کړي.
- په دې ډول د کډوالو بېرته راستنول د کار او کاري فرصتونو پر بازار فشار زياتوي، سلګونه زره راستنيدونکي خلک، چې ټول به بې کاره وي، ټول به له نوي سر نه د کار او روزګار په لټه کې وي چې دا به د کار د موندلو لپاره رقابت زيات کړي، چې دا به د مزدورانو د اجرتونو کميدو او د بيکارۍ د زياتېدو لامل شي، دا به جدي مديريت ته اړتيا ولري، همدا راز د دې کار لپاره به وسايلو ته اړتيا وي خو که چېرته دا کار په درسته توګه مديريت نه شي نو ټولنه د بې ثباتۍ په لور ورلی شي.
- د کډوالو په دې ډول د راستنېدنې له امله به د هېواد په زېربناوو فشار زيات شي، راستنېدونکي کډوال سرپنا، روغتيا، تعليم او نورو خدماتو ته اړتيا لري، چې دا به د افغانستان په محدود اقتصادي وسايلو به فشار نور هم زيات کړي، په ځانګړې توګه په داسې حال کې چې د کډوالو لپاره د کارکوونکو نړيوالو ادارو او موسساتو سره اړيکې هم ډېرې غښتلې نه دي.
- د زيات شمېر کډوالو په اجباري او بې پلانه توګه را ستنول په هېواد کې د ټولنيز ثبات ګډوډېدو لامل ګرځي، د راستنيدونکو لپاره د امکاناتو نشتوالی، بې کاري، او بې ځايه کېدل د ټولنيزو شخړو، جرمونو، او نارضايتۍ لامل ګرځېدلی شي.

دا او دا ډول نورې هغه ستونزې چې د زيات شمېر کډوالو په اجباري توګه د راشړل کېدو له امله را ولاړېدلی شي په پايله کې سياسي بې ثباتۍ ته لاره هوارولی شي.

دویم: د اجباري را ستنولو امنیتي اغېزې

په اجباري او غیر پلاني ډول د کډوالو بېرته راستنول پر هېواد ډېرې امنیتي اغېزې دلولودلی شي، چې یو لړ مهمو اغېزو ته یې دلته اشاره کول غواړو:

- د کډوالو دا ډول بې پلانه اجباري راستنول دې ته فرصتونه برابروي چې افراطي ډلې د دې حالت څخه گټه پورته کړي، د خلکو نا رضایتي، بې کاري او ټولنیز محرومیت داسې عوامل دي چې افراطي ډلې ترې گټه پورته کولی شي، او کله چې په دومره لوی شمېر کډوال بېرته راستانه کړی شي نو په هېواد کې دا ډول حالت رامنځته کېدلی شي، چې دا ډول حالت بیا د مخالفینو له پلوه د نوو جنگیالیو د جذب لپاره زمینه برابروي.
- د کوربه هېوادونو د استخباراتي مؤسساتو او ادارو له لورې د دې اجباري راستنېدونکو په ضمن کې داسې خلک افغانستان ته را دننه کول ممکن دي چې هغوی د هېواد په دننه کې د هغو هېوادونو په لارښوونه په افغانستان کې امنیتي ستونزې رامنځته کړي، د نظام د مخالفو عسکري ډلو سره مرسته وکړي او په دې توگه هېواد د امنیتي ستونزو سره مخ کړي.
- که دا اجباري راستانه کړی شوي کډوال په سرحدي سیمو کې میشت شي او د دې سیمېو اوسېدونکي وي نو د هېواد نظم او امنیت ته زیان رسولی شي، دکوربه هېوادونو د خپلو ایجنټانو له لارې چې د دې راستنېدونکو کډوالو په ضمن کې به یې په دې سیمو کې ځای پر ځای کوي، د قاچاق، وسلوالو حرکتونو ته د فرصتونو د برابرولو کار اخېستل کېدلی شي.
- د دې اجباري او بې پلانه را ستنېدونکو کډوالو له امله ټولنیز امنیت د خطر سره مخ کېدلی شي، او په ټولنه کې جرمونه زیاتېدلی شي، او دا ځکه چې فقر، بیکاري، او ټولنیز فشارونه ممکن ځینې خلک غیرقانوني فعالیتونو ته سوق کړي، لکه غلا، نشه‌یي مواد، یا قاچاق او داسې نور.

گاونډي هېوادونه دا ټولې پایلې درک کوي، او تصور یې دا دی چې د مهاجرینو اجباري او بې پلانه را ایستل او یا دا تهدید کول افغانستان او د افغانستان اسلامي امارت دې ته اړ کولی شي چې د گاونډیو هېوادونو غوښتنې ومني، نو همېشه یې له دې ورقې څخه استفاده کړې ده او په راتلونکې کې به یې هم کوي، خو موږ هغه وخت دا د فشار دا وسیله د دوی څخه اخیستلی شو چې موږ خپل هېوادوال د یو پلان سره سم، د نړیوالو مؤسساتو او ادارو سره په همغږۍ او د کوربه هېوادونو سره په تفاهم خپل هېواد ته په داسې توگه را ستانه کړو چې د هغوی انساني کرامت او انساني حقوق خوندي وي.

څلورم: په بهرنیو هېوادونو کې د کډوالو د شتون امنیتي اغېزې

په بهرنیو هېوادونو کې د گڼ شمېر کډوالو شتون د هېواد لپاره بېلابېلې پایلې او اغېزې درلودلی شي، چې دلته په لنډ ډول دې پایلو ته اشاره کول غواړم.

لومړی: د اړتیا په وخت کې نظامي ډلې جوړول او تقویه کول

زموږ تېر تاریخ د دې گواه او شاهد دی چې په افغانستان کې هر څومره مقاومتونه او جهادونه چې شوي دي، دا مقاومتونه افغانو ډلو مخ ته وړي دي، خو د کډوالو او مهاجرینو د موجودیت په نتیجه کې د دې ډلو په تقویه کولو کې زموږ گاونډیو او نورو هېوادونو رول له هیڅ چا څخه پټ نه دی.

د کمونیستي رژیم او ړنګ شوي شوري اتحاد پر ضد په جهاد کې د جهادي احزابو رامنځته کېدل او تقویه کېدل هغه وخت ممکن شول چې په ګاونډیو هېوادونو کې افغانو کډوالو شتون پیدا کړ، په دې کې شک نشته چې دا احزاب چې په پاکستان او ایران کې رامنځته شول او په افغانستان کې یې فعالیت درلود، د هغه هېوادونو په مرسته او کومک تقویه شول، او د نورو لویو قوتونو په مالي او نظامي مرسته مخته ولاړل، همدا تجربه د امریکا پر ضد په جهاد کې هم تکرار شوه.

دلته یوې مهمې خبرې ته اشاره کول غواړم او هغه دا چې د کوربه هېوادونو د دې مرستو لامل دا نه وه چې دا جهادي ډلې د دې کوربه او مرسته کوونکو هېوادونو تابع او یا د هغوی مزدوران ؤ، بلکې حقیقت دا وه چې د هغه مقاومت او جهاد څخه د دې ډلو او د کوربه او مرستندویه هېوادونو اهداف سره مشترک ؤ، هر یو د خپلو اهدافو د لاسته راوړلو لپاره کار کاوه، بېلګې په توګه، په پاکستان کې جهادي ډلو او احزابو خپل هېواد د پخواني شوروي د اشغال او د کمونیزم د نظریې څخه ژغورل غوښتل او د پاکستان موخه دا وه چې شوري اتحاد باید په افغانستان کې و درول شي تر څو په افغانستان کې د استقرار څخه وروسته د پاکستان د اشغال په تکل کې نه شي.

همدا راز د امریکا د اشغال پر ضد د اسلامي امارت جهاد هم په همدې توګه در واخله، په دې کې شک نشته چې د مقاومت په تقویت کې پاکستان او د پاکستان یو څه ادارو ونډه درلوده، خو دا همکاري او مرسته یواځې او یواځې له دې امله وه چې پاکستان له دې څخه شدیده وېره درلوده چې د دوی په ګاونډ کې د امریکا او ناټو هڅې د هغوی د اتومي تأسیساتو لپاره خطر دی، همدا راز ایران هم په خپل ګاونډ کې د امریکا موجودیت د ځان لپاره خطرناک ګاڼه.

لنډه دا چې زموږ په تېر پنځوس کلن تاریخ کې دا قضیه څو ځله تکرار شوی چې د بېلابېلو لاملونو په نتیجه کې دې هېوادونو د نظامي ډلو د جوړولو او د هغوی د تقویه کولو اقدام کړی دی، او دا کار هغه وخت ممکن شوی دی چې هلته افغانو کډوالو شتون درلود، او په دې کډوالو کې داسې خلکو شتون درلود چې په افغانستان کې د نظام مخالفین ګڼل کېدل، او یا یې غالب اکثریت داسې خلکو تشکیلوه چې په افغانستان کې د هغه وخت د نظام مخالف ؤ.

اوس هم د دې امکانات شته چې په دې هېوادونو کې د افغانو کډوالو د شتون څخه په استفادې سره داسې نظامي ډلې رامنځته کړي چې د هغوی د موخو لپاره ګټورې وي، دا ډلې تقویه کړي، په نظامي توګه یې وه روزي، په وسلو یې سنبال کړي او په مناسب وخت کې ترې استفاده وکړي او په افغانستان کې یې د نظام د ګډوډولو او له منځه وړلو هڅه وکړي، دا بېلابېلې ډلې کېدلی شي.

او دا یواځې یو تخمین نه دی بلکې د اسلامي امارت چارواکي په پرله پسې توګه د دې یادونه کوي چې د پاکستان نظامي استخبارات د یو لړ ډلو سره مرسته کوي د بېلګې په دوی یادونه کوي چې: د داعش ډلې ته روزنه ورکوي، په وسلو یې سنبالوي او بیا یې افغانستان ته د نظامي عملیاتو د اجراء کولو لپاره را لېږي، اوس خو دا لړۍ کمزورې ده خو د تمویل په پیدا کېدو او د اړتیا د لورېدو په نتیجه کې دا هڅې ګړندۍ کېدلی شي.

دوېم: د کډوالو تجمعات او کیمپونه د مخالفو ډلو لپاره د جلب او جذب مراکز

کله چې نظامي ډلې رامنځته شي، دا ډلې بیا په پرله پسې توګه جلب او جذب ته اړتیا لري، نوي جنګیالي باید په خپلو صفونو کې جذب کړي، هغوی ته روزنه ورکړي، په تېر پنځوس کلن تاریخ کې د کډوالو کمپونه د جهادي ډلو د جلب او جذب مراکز ؤ، له همدې کمپونو څخه به ځوانان تر دې چې نوي ځوانان به هم له همدې کمپونو څخه د دې جهادي احزابو او ډلو په لیکو کې جذبېدل.

اوس هم په ګاونډيو هېوادونو کې په يو لوی شمېر کې د افغانو کډوالو شتون د نظام مخالفو نظامي ډلو ته د دې فرصت برابروي چې د کډوالو د دې تجمعاتو څخه د خپلو صفونو د تقويت لپاره استفاده وکړي، د کډوالو د دې لويو تجمعات څخه د خپلو ډلو لپاره د جلب او جذب مراکز وګرځوي.

همدا راز د خپلو افکارو پر بنسټ باندې د افرادو د روزنې لپاره هم له همدې تجمعاتو څخه کار اخيستل کېږي، څکه د کډوالو اولادونه چې د فقر او بې کارۍ سره مخ وي په ډېرې اسانۍ سره د دې ډلو درس خانو ته د تللو لپاره اماده کېږي.

درېيم: د نظامي ډلو په مرسته کې د بهر ميشتو افغانو کډوالو اغېزې

لکه زموږ په تېر تاريخ کې چې د نظامي ډلو او جهادي احزابو په تمويل، تدارکاتو او تبليغاتي اړخ کې بهر ميشتو افغانو کډوالو ډېر قوي رول درلوده، د دې ډلو لپاره يې وسلې، نظامي تجهيزات، مصارف، پيسې او د اړتيا وړ توکي برابرول، په ورته مهال کې به يې په نړيوالو فورمونو کې د دوی نمايندګي کوله، دوی څخه به يې دفاع کوله او هر ډول مرسته به يې ورسره کوله.

په اوسنيو شرايطو کې بيا هم دا تکرارېدلی شي، هغه خلک چې په بهرنيو هېوادونو کې کډوال دي د خپلو کوربه هېوادونو په مرسته او يا هم د خپلو وسايلو له لارې هغه وسله والو او نظامي ډلو سره همکاري وکړي چې په افغانستان کې د ګډوډيو د رامنځته کولو هڅې کوي، د دې ډلو لپاره مرستې، وسلې، تجهيزات، مصارف او نور د اړتيا وړ شيان تدارک کړي او په دې توګه د افغانستان په امنيت باندې ناوړو اغېزو ته لاره هواره کړي.

څلورم: يو شمېر کډوال د جاسوسانو او مزدورانو په توګه استخدامول

دا يوه طبيعي خبره ده چې کله زيات شمېر کډوال په کوم هېواد کې شتون ولري، او د هغه هېواد ګټې په افغانستان کې شتون ولري، نو په طبيعي توګه به د هغه هېواد استخباراتي شبکې د دې هڅه کوي چې د دې کډوالو څخه زيات شمېر خلک د ډېرو کمو امتيازاتو په مقابل کې په افغانستان کې د نفوذ، ځارنې تر دې چې د تروريستي پيښو د سرته رسولو لپاره استخدام کړي، او دا کډوال يا د فقر او يا هم د کوربه هېوادونو د ناروا فشارونو له امله دې ته مجبور شي چې د کوربه هېوادونو د استخباراتو سره همکاري وکړي او په دې توګه د هېواد ملي امنيت يو جدي ګواښ متوجه کړي. او د دې کوربه هېوادونو استخبارات پر هلته موجودو کډوالو هر ډول فشار راوړلی شي، خو که دا کډوال په هغه هېوادونو کې شتون و نه لري بيا دا جاسوسي شبکې په اسانۍ سره د دې توان نه لري چې خلک استخدام کړي او له دې لارې د هېواد امنيت ته ستونزې متوجه کړی شي.

پنځم: د کډوالو څخه د خپلو نظامي موخو لپاره استفاده

زموږ ګاونډي هېوادونو په تېرو کلونو کې د دې هڅه کړې چې د مهاجرينو د بدو حالاتو، فقر، بې وزلۍ او غربت څخه ناوړه استفاده وکړي او دوی د خپلو نيابتي جنګونو ميدانونو ته ولېږي، د بېلګې په توګه د ايران له لورې د «فاطميون» لښکر چې په افغانستان کې د کډوالو اهل تشيع څخه يې تشکيل کړی وه، او په دې نوم يې سوريې ته لېږلی وه چې هلته د دوی په اند د اهل بيتو د قبرونو او مزارونو څخه دفاع وکړي، او اصلي موخه په طبيعي توګه دا وه چې هلته د بشار الأسد د خونخوار نظام څخه دفاع وکړي چې د اهل سنتو قتل عام يې کاوه، همدا راز زيات شمېر افغانان د پاکستاني ډلو او استخباراتو له لورې د هند پر ضد د کشمير جنګ ته لېږل کېدل. په طبيعي توګه چې کله دا منظم لښکر بېرته افغانستان ته را ستنېږي نو دا به د افغانستان د امنيت لپاره جدي ستونزې ايجادوي.

شپږم: د سي آی ای له لورې روزل شوي قطعات او هېواد ته امنيتي ګواښ

يوه هغه مورد چې د افغانستان امنيت ته ستر ګواښ متوجه کولی شي، او امنيتي ستونزې درلودلی شي د هغو نظامي قطعاتو کړوالي ده چې د صفري قطعاتو تر نامه لاندې د امريکا استخباراتي شبکې (*CIA*) روزلي وی، دا هغه نظامي قطعات دي چې تر اوسه پورې منظمې دي، که چېرته دا قطعات همداسې پاتې شي نو دا په راتلونکې کې د افغانستان د امنيت لپاره يو لوی ګواښ متوجه کولی شي.

نو څه کول پکار دي

پورته حقيقتونه دا را په ګوته کوي چې د کډوالۍ دا ستونزه که همداسې لاينحله پاتې شي نو لکه څرنګه يې چې په تير تاريخ کې د هېواد په سياسي او امنيتي استحکام اغېزې درلودې له دې وروسته هم جدي اغېزې درلودلی شي، دې ته په کتلو د دې ستونزې د واقعي او دائمي هوارولو هڅې پکار دي، ځکه که دا ستونزه همداسې پاتې وي د افغانستان غميزه به ادامه پيدا کوي، هېواد به همېشه د سياسي او امنيتي بې ثباتۍ سره مخ وي، په بهرنيو هېوادونو کې د کډوالو شتون به همېشه دې هېوادونو ته فرصت برابروي چې په بېلابېلو لارو زموږ سياسي او امنيتي ثبات ګډوډ کړي، زموږ په چارو کې لاس وهنه وکړي، او د دې په نتيجه کې به موږ د يو داسې واحد ملت په توګه د پرمختګ سفر ته ادامه ور نه کړی شو چې ګډې موخې ولري، د فشار دا ورقه به همېشه د نورو هېوادونو په لاس کې وي، هر وخت چې وغواړي زموږ په سياسي او امنيتي حالاتو له دې لارې اغېز درلودلی شي، د دې ستونزې د هوارولو لپاره لاندې ګامونه پورته کول پکار دي:

لومړی ګام: په بهرنيو هېوادونو کې د موجودو افغانو کډوالو بېرته په افغانستان کې د ځای پر ځای کولو لپاره يوه دقيقه او واقعي استراتيژي جوړول، داسې يوه استراتيژي چې اړوندو ټولو اړخونو سره په کې مشاورت شوی وي او هر اړخ خپل رول لوبولو ته اماده وي.

دويم ګام: د کډوالۍ بنسټيز لاملونه بايد له منځه يوړل شي تر څو موږ د کډوالۍ مسئله حل کړی شو، د يو هېواد څخه چې خلک کډوالۍ ته اړ کېږي او يا هم کډه شوي وګړي بېرته هېواد ته نه را ګرځي، دا په بنسټيزه توګه د اورت لي د نظريې (*Push-Pull Theory*) سره سم دوه ډوله لاملونه لري، لومړی هغه لاملونه چې مونږ پورې تړاو لري او دې ډول لاملونو ته دفع کوونکي لاملونه ويل کېږي، يعنې هغه څه چې د هېواد وګړي دې ته هڅوي چې بهر ته کډوال شي او يا هغه لاملونه چې د هغوی په موجوديت کې کډوال دې ته زړه نه ښه کوي چې په خپله خوښه هېواد ته بېرته را ستانه شي، زموږ په هېواد کې ډېر زيات لاملونه شتون لري چې کډوال هڅوي چې په کډوالۍ کې پاتې شي او نور خلک هم هڅوي چې له هېواد څخه کډه وکړي، په دې کې ډېر زيات لاملونه شامل دي، خو موږ په لنډ ډول لاندې څو لاملونو ته اشاره کول غواړو:

- اوږدمهاله جګړې، او سياسي بې ثباتي.
- په اوسنيو شرايطو کې د ولسي وګړو د حقونو محدودېدل
- د يو مشخص قشر هدفي وژنې، اختطافونه او انتقامي تاوتريخوالي
- بې کاري او د کاري فرصتونو نشتوالی
- فقر او د ژوند د بنسټيزو اړتياوو نه پوره کېدل
- د بنسټيزو اړتياو اړوند د ښو اسانتياوو کموالی، لکه ښه صحي اسانتياوې، ښه تحصيلي اسانتياوې او داسې نور.
- اقتصادي بنديزونه او د نړيوالو مرستو کمښت

- د ځوانانو سره د مجهول راتلونکې ښخه وېره، د ناڅرګندو حالاتو له امله هیڅ ځوان د خپل مستقبل لپاره پلان نه شي جوړولی.
- د بیان، رسنیو او سیاسي فعالیتونو محدودیت
- د یو څه خلکو له پلوه د مخالفینو، فعالانو، خبریالانو او پخوانیو دولتي کارکوونکو ځورول
- د ښځو او د ټولنې د څه نورو قشرونو د حقونو نه رعایتول
- د ښځو پر زده کړو او کار بندیزونه او محدودیتونه
- د نړۍ د هېوادونو له پلوه د اسلامي امارت په رسمیت د نه پېژندنې له امله ډېرې زیاتې ستونزې
- یو ګوندي نظام او د ولس له پلوه د عدم مشارکت احساس
- د واقعي قانون مندۍ نشتوالی، اساسي قانون شتون نه لري چې د ملت او حاکم جهت حقونه او مسؤولیتونه مشخص کړي، چې پر بنسټ یې بیا نور قوانین جوړ شي.
- د یو شمېر خلکو له پلوه خلکو ته د دې احساس ورکول چې په هېواد کې د قومي او مذهبي تعصبونو ښخه کار اخیستل کېږي.
- فرهنګي فشارونه او د فردي ازادیو محدودیت
- د وچکالیو، سیلابونو او طبیعي آفتونو له امله د ژوند د اسانتیاوو له منځه تلل، او د دې ډول آفتونو سره د مبارزې او د دې د اغېزو د کنترول او معالجې په برخه کې پاتې راتلل.
- د ژوند لپاره د چاپېریالي شرایطو خرابوالی

دغه ټول عوامل خلک اړ باسي چې د امن، اقتصادي فرصتونو، ازادۍ او د ښه راتلونکې په لټه کې له هېواده ووځي، او یا هم هغه هېوادوال چې په بهرنیو هېوادونو کې ژوند کوي هلته پاتې شي او خپل هېواد ته د راستنېدو هڅه و نه کړي.

که موږ غواړو چې په واقعي توګه د کډوالۍ دې ستونزې ته د پای ټکې کېږدو نو پکار به دا وي چې موږ په ملت سازۍ اهتمام وکړو، هغه لاملونه له منځه یوسو چې زموږ هېوادوال کډوالۍ ته اړ کوي، او په دې اړه ټول ملت مسؤولیت لري خو د اسلامي امارت مسؤولیت تر هر چا زیات دی.

دویم ډول لاملونه هغه دي چې د اورت لي په نظریه کې د جذبوونکو لاملونو *"Pull"* په توګه یاد شوي دي، د دې معنی دا ده چې زموږ هېوادوال چې غواړي نورو بهرنیو هېوادونو ته کډوال شي او یا هم بېرته را ستانه نه شي هلته یو څه لاملونه شته چې دوی تشویقوي او هلته یې تللو او پاتې کېدلو ته هڅوي، موږ ته هڅه پکار ده چې په هېواد کې داسې حالت رامنځته کړو چې د نورو هېوادونو د جذب لاملونه را کم شي او په نتیجه کې یې د کډوالۍ کچه را ټیټه شي، دا لاملونه په لاندې ډول په ګوته کولی شو:

هغه هېوادونه چې زموږ هېوادوال هلته کډوالۍ ته لیوالتیا لري او یا هم چې هلته تللي دي بېرته را ستنېدلو ته زړه نه ښه کوي، لاندې جذبوونکي عوامل شتون لري:

- سیاسي ثبات، د قانون حاکمیت او د انساني حقونو درناوی
- د جنګ، ترهګرۍ او خشونت نه شتون
- د پناه غوښتونکو لپاره خوندي چاپېریال

- د کار پیدا کولو زیات فرصتونه
- د لوړ معاش لرونکي دندې
- د کاروبار او پانګونې فرصتونه
- وړیا یا ارزانه با کیفیته زده کړې (په ځانګړې ډول د کډوالو لپاره)
- نړیوالو باکیفیته پوهنتونونو کې تحصیل ته لاسرسی
- د مسلکي زده کړو او روزنیزو پروګرامونو لپاره د مؤسساتو شتون
- روغتیایي خدمات، بیمې، او ټولنیز ملاتړ
- د استوګنې، خوراک او ژوند نورو اسانتیاوو ته لاسرسی
- د ماشومانو لپاره د ښوونې او روزنې اسانتیا
- د بیان، او رسنیو ازادي
- د ښځو او د ټولنې د نورو قشرونو حقونو ته درناوی
- د سیاسي او مدني فعالیتونو، ټولنیزو حرکتونو او اتحادیو ازادي
- د پناه غوښتنې منظم قوانین او آسانه پروسه
- د تابعیت اخیستو چانس
- په هغه هېوادونو کې د میشته کېدو، ادغام او د کډوالو ملاتړ کوونکي پروګرامونه
- د سفرونو اسانتیاوې، د پاسپورټ او نورو اسنادو اعتبار
- د کورنۍ غړو ته د ویزې اسانتیاوې

نو که په لنډه توګه ووایو چې که موږ په لاندې برخو کې اصلاحات راوړلی شو نو موږ به د هېواد څخه د کډوالۍ هڅوونکي عوامل له منځه وړي وي، او په نورو هېوادونو کې د کډوالۍ جذبوونکي عوامل به مو هم ضعیف کړي وي:

1. په سیاسي میدان کې بنسټیز اصلاحات او سمونې
2. د ټولنیز عدالت، د قومي، ژبني، سمتي او قشري توازناتو د رعایت، او شفاف غیر سیاسي امنیتي، پولیسي- او استخباراتي نظام له لارې د داخلي امنیت ښهوالی.
3. د اقتصادي پرمختګونو او عامو وګړو ته د اقتصادي فرصتونو د رامنځته کولو له لارې ټولنیزه رفاه رامنځته کول.
4. د تعلیم، لوړو او مسلکي زده کړو اړوندو چارو هر اړخیزه اصلاح.
5. د بیان ازادي او مدني حقونه رعایتول
6. د خدماتو ښهوالی او ښه ټولنیز خدمات وړاندې کول.

په طبیعي توګه دا ګامونه د دې غوښتنه کوي چې د هېواد سیاسي قیادت دا فیصله وکړي چې په بهرنیو هېوادونو کې په دومره لوی شمېر د افغانو کډوالو شتون زموږ د هېواد په سیاسي او امنیتي حالاتو قوي اغېزې پرېږدي، او د دې اغېزو د مخنیوي یواځینۍ لار دا ده چې موږ دوه ګامونه پورته کړو:

لومړی: هغه عوامل او لاملونه له منځه یوسو چې خلک کدوالۍ ته هڅوي او یا یې بېرته د راتګ رغبت کموي، دې عواملو ته مو په تېرو څو کرښو کې تفصیلي اشاره درلوده.

دویم: که بهرنیو هېوادونو کې کډوال پاتې کېږي هم نو هغوی باید په داسې توګه قانع وساتل شي چې د نظام سره جدي مخالفت و نه لري او د هېواد لپاره مثبتې تجربې را انتقال کړي، د نظام سره د مخالفت کچه هم په دې پورې تړلې چې حاکم نظام تر کومې کچې هغه روا غوښتنې په نظر کې نیسي چې ټول هېوادوال یې لري هغوی چې په هېواد کې دننه ژوند کوي او که د کډوالو په توګه په بهرنیو هېوادونو کې دي.

درېیم ګام: د هغه هېوادونو سره نږدې تماس او همغږي چېرته چې افغان کډوال اوسېږي، او دا د دې لپاره چې هلته د هغوی انساني کرامت خوندي وي او کله چې را ستنېږي په عزت سره را ستانه شي.

څلورم ګام: په ټولنه کې د را ستنېدونکو کډوالو د بیا ادغام لپاره اړین پروګرامونه تر لاس لاندې ونیول شي او د دې لپاره اوږد مهاله استراتېژي جوړه کړی شي.

موندنې او پایلې:

د دې څېړنې په پایله کې غواړم په ډېره لنډه توګه د دې څېړنې پایلې او وړاندیزونه د محترمو لوستونکو په مخکې په لاندې توګه کېږدم:

لومړی: کډوالي په ټوله کې یوه طبیعي پدیده ده چې خلک له یو ځای څخه بل ځای ته کډوال کېږي.

دویم: که د کډوالۍ کچه له حده څخه واوړي نو بیا غالبا منفي بعد غوره کوي چې افغانستان په تېرو پنځو لسیزو کې له همدسې یو حالت سره مخ دی چې کډوالي یې یوه ستونزه ګرځېدلی ده.

درېیم: په تېرو پنځو لیسیزو کې په بهرنیو هېوادونو کې د افغانو کډوالو څخه پر هېواد باندې په سیاسي او امنیتي ډګر کې د اغېز د یوې مؤثرې وسیلې په توګه کار اخیستل شوی دی.

څلورم: او د تاریخي میتود له نظره چې په تاریخ کې کومه حادثه شوی وي، او بیا هماغه ډول حالات رامنځته شي هغه حادثه بیا ځله هم تکرارېږي.

پنځم: په تیرو پنځو لسیزو کې چې زموږ په مخکې تېرې شوي دي په پرله پسې توګه د کډوالو څخه په سیاسي او امنیتي ډګر کې پر هېواد باندې د اغېز د یوې مؤثرې وسیلې په توګه کار اخیستل شوی دی، او اوس هم دا کډوال په همدې موخه استفاده کېدلی شي.

وړاندیزونه:

وړاندیز دا دی چې دې ستونزې ته باید د ستونزې په سترګه وکتل شي او د دې د هوارولو لپاره باید جدي ګامونه پورته کړی شي. چې دا په لاندې توګه کېدلی شي:

1. هغه لاملونه چې له هېواد څخه خلک کډوالۍ ته هڅوي هغه له منځه یوړل شي او یا را کم کړی شي.
2. هغه لاملونه چې نورو هېوادونو کې شتون لري او زموږ هېوادوال خپل ځان ته را کاږي، کوښښ وشي چې هغه جذابیتونه موږ په خپل هېواد کې رامنځته کړو.
3. د کډوالو د بېرته راستنولو لپاره باید یوه هر اړخیزه استراتېژي وټاکل شي چې د ټولو اړخونو سره په کې مشوره شوی وي، او په یوه مشخصه زمني فتره کې موږ خپل کډوال بېرته هېواد ته را ستانه کړو.
4. د داسې هر ډول اقدام مخنیوی وکړو چې زموږ نور هېوادوال له نوي سر نه کډوالۍ ته اړ کړي.

5. د راستنېدونکو کډوالو په تړولنه کې د بیا ادغام لپاره جدي او مؤثر پروګرامونه تر لاس لاندې ونیول شي، چې را ستنېدونکي هېوادوال د ستونزو سره مخ نه شي.
6. د دې ډول استراتېژۍ او د تفصيلي پروګراومونو د طرح کولو لپاره به د دې اړتیا وي چې موږ د هرې قضيې لپاره جدي څېړنې سرته ورسوو او خپل پروګرامونه د همدې څېړنو پر پايلو باندې بنا کړو.

و سبحانک اللهم وبحمدک نشهد أن لا إله إلا الله نستغفرك و نتوب إليك.

د مصادرو نوملړ

1. قرآن کریم: په قرآن کریم ډېر هغه آیتونه چې د مخکینیو امتونو د انجام څخه د عبرت اخېستلو سپارښتنه کوي د دې تحقیقي میتود او نظري چوکاټ بنسټ جوړوي.
2. عمومي تاریخي معلومات غالبا د لیکوال د لومړي لاس معلومات دي، څکه د تېرو پنځوسو کلونو د حوادثو ژوندی شاهد دی.
3. بدوي، عبد الرحمن، مناهج البحث العلمي، (وكالة المطبوعات، شارع فهد السالم، الكويت) درېم چاپ، كال ۱۹۷۷م.
4. محمدی, یدالله , خداوردی, حسن , کشیشیان, گارینه و مطلبی, مسعود . (1398). علل و ویژگی‌های مهاجرت اتباع افغانستان به ایران و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران بعد از انقلاب اسلامی. *رهیافت انقلاب اسلامی*. *13(49) 65-86..*
5. https://civilica.com/doc/2146373/
6. موسوی, سید صالح و کشاورز شکری, عباس . (1403). تحلیل و بررسی تهدیدات و فرصت های سیاسی- امنیتی مهاجران افغانستانی برای جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه علمی راهبرد سیاسی*. *۸ (۳) ۱۹۱-۲۲۷ . د مقالې لنډ لینک* (https://shorturl.at/DH20T)
7. Ali Ahmad Safi, Mathias Czaika, 2024, The transnational engagement of Afghan diaspora organizations: Drivers of diaspora specialization. Globle Networks "A journal of transnational affairs, link"https://doi.org/10.1111/glob.12484"
8. رنګین دادفر سپنتا، سیاست افغانستان روایتی از درون (انتشارات عازم، کابل، افغانستان) لومړی چاپ، کال ۱۳۹۶هـ.ش.
9. عبد الکریم خرم، چهل سال در طوفان.
10. Hamdard, N. M., Shinwari, M. J., & Stanikzai, I. U. (2024). Iran–Afghanistan border management and migration challenges: A comprehensive analysis. International Journal of Contemporary Issues in Social Sciences, 3(2), April–June 2024.
11. محمد یوسف، و مارک دکین، ترجمه فارسی: محمد قاسم آسمایي، افغانستان تلک خرس یا حقایق پشت پرده جهاد در افغانستان، نشر الیکترونیکی، سال ۲۰۱۵م.
12. Coll, S. (2004). Ghost wars: The secret history of the CIA, Afghanistan, and Bin Laden, from t he Soviet invasion to September 10, 2001. New York, NY: Penguin Press.

13. Nojumi, N. (2002). The rise of the Taliban in Afghanistan: Mass mobilization, civil war, and the future of the region. New York, NY: Palgrave Macmillan.